

Asia: VN/33945/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle lukiolain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleisiä huomioita esitysluonnoksesta

Pro Lukio ry on lukioden, lukiossa toimivien sekä muiden lukiokoulutuksen etua ajavien yhdistys. Edistämme lukiokoulutuksen tunnettuutta ja vetovoimaa, kehitämme lukiokoulutusta ja lukiokoulutuksen arvostusta sekä vahvistamme lukioden yhteistoimintaa ja edunvalvontaa. Tällä lausunnolla otamme kantaa luonnokseen lukiolakiin ja siihen liittyen lakien muuttamisesta. Kiitämme mahdollisuudesta lausua luonnokseen.

2. Oppimisen tukea ja erityisopetusta koskevat säädösehdotukset

Lakiesityksessä todetaan "Lukion erityisopetuksen vahvistaminen mahdollistaisi myös niiden opiskelijoiden hakeutumisen lukiokoulutukseen, joilla on vahvempia tuen tarpeita.", ja tästä Pro Lukio on samaa mieltä. Oikeus erityisopetukseen tulee kuitenkin olla kaikilla lukion opiskelijoilla tarvelähtöistä, tuen tarpeen syystä riippumatta. Lähtökohtaisesti lukion tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiudet aloittaa korkeakoulututkintoon johtavat opinnot yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa sekä suorittaa ylioppilastutkinto. Tästä syystä myös lukioon hyväksyttävillä tulee olla riittävät edellytykset suoriutua lukion oppimäärän opinnoista. Opiskelijoiden erilaiset haasteet ovat lisääntyneet, ja näitä ovat mm. mielenterveyshaasteet, uupumusoireilu ja neuropsykiatriset haasteet. Nämä vaikuttavat opiskelukykyyn, oppimiseen ja opiskeluun sitoutumiseen. Tähän vastaamisessa monialainen yhteistyö on nähtävä lähtökohtana ja opiskelijoilla tulee olla riittävät valmiudet suoriutua opinnoistaan.

Tiedonsiirto perusopetuksesta toiselle asteelle siirtyvien oppilaiden tukitarpeista tulee saada siirrettyä ilman rajoitteita. Hallinnollinen päätös erityisopetuksesta lisäisi kirjaamista ja byrokratiaa ja veisi aikaa opiskelijoiden saamalta konkreettiselta tuelta. On myös huomion arvoista, että tukiovetusta voi antaa vain kelpoinen aineenopettaja ja erityisopetusta voi antaa vain kelpoinen erityisopettaja. Erityisopetusta voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena, ryhmämuotoisena opetuksena tai yksilötukena. Pro lukio kannattaa lakiesityksen kohtaa "oikeus tukiovetukseen tärkeää kirjata lakiin".

Lukio-opinnoissa oppiaineita tai ylioppilaskirjoituksia ei yksilöllistetä ja opiskelijan oppimisen tuessa oleellista onkin moniammatillisuus, erityisesti erityisopettajan konsultoiva ote aineenopettajayhteistyössä. Kannatamme hallituksen ajatusta siitä, että ”koko lukio tukee”, sillä lukiossa oppimäärän eriyttämisen keinot ovat rajalliset. Siksi oleellista onkin lukion henkilöstön kokonaisvaltainen ammattitaidon, yhteisöllisen opiskeluhoillon ja moniammatillisen yhteistyön vahvistaminen entisestään.

Tällä hetkellä lukion erityisopetus on kaikkien oikeus ja sen piiriin pääsee joustavasti. Hallituksen esityksen mukaan oikeus erityisopetukseen syntyy vasta, kun 1) on todennetut oppimisvaikeudet tai muut syyt ja 2) oppimisen tuki yleisellä tasolla ei ole riittävää. Tämä on ongelmallinen ehdotus. Lisääntyvä erityisopettajan hallinnollinen työ lisää resurssitarvetta, jota ei voi toteuttaa aineenopetuksen kustannuksella. Työn pitää keskittyä opiskelijoiden tukemiseen, ja turhaa byrokratiaa pitää välttää. Todennetut oppimisvaikeudet tai muut syyt tulee määritellä.

Pro Lukion kanta on, että erityisopettajien työaika tulee käyttää opiskelijoiden tuen turvaamiseen ja aineryhmytyön konsultointiin, ja yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa. Tuen hallintopäätös ei tätä tarkoitusta palvele.

3. Lukiokoulutuksen rahoitusperusteita koskevat säädösehdotukset

Pro Lukio pitää erinomaisena tavoitetta uudistaa lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmää ja samalla säilyttää kattava lukioverkko huomioiden opiskelijamäärien muutokset ja opiskelijoiden erityyppisten taustojen lisääntyminen.

Pro Lukio katsoo, että rahoitusjärjestelmää tulee kehittää siihen suuntaan, että se voimakkaammin kannustaa pieniä lukioita ylläpitäviä koulutuksen järjestäjiä rakenteellisiin tarkasteluihin yhteistyössä alueensa muiden koulutuksen järjestäjien kanssa. Tällä hetkellä lausunnolla olevan rahoitusmallin vaikutus ei kuitenkaan ole yhteistyön rakenteiden kehittämistä tukeva.

Rahoituksessa tulisi myös huomioida S2-opiskelijoiden määrä. Ne kunnat, joissa opiskelijamäärän ennustetaan kasvavan, kantavat vastuun yhä heterogeenisemmasta opiskelija-aineksen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta ja tarjoavat heidän tarvitsemaansa kielellistä sekä muuta tukea lukio-opintojen ja ylioppilastutkinnon suorittamiseksi.

Lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmää ei voida tarkastella erillisenä yhtä aikaa valmistelussa olevien kuntarahoituksen ja valtionosuusjärjestelmän kanssa. Lukiokoulutuksen rahoitusta tarkasteltaessa on huomioitava pienten koulutuksenjärjestäjien tilanne, jossa lukio toimii perusopetuksen kanssa samoissa tiloissa myös osan opettajista ollessa yhteisiä. Pienemmällä paikkakunnilla lukiokoulutuksella on myös vahva yhteys vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa. Lukiokoulutusta on siis tarkasteltava yhtenä osana kokonaisuutta koulutuksenjärjestäjän toimintakentällä.

Näin ollen Pro Lukio ehdottaakin, että lukiokoulutuksen rahoitus otetaan uudelleen tarkasteluun tulevaksi syksyksi ja talveksi. Pro Lukio ehdottaa, että samalla tehdään laaja vaikutusten arviointi rahoituksen kokonaisvaikutuksista huomioiden muut samanaikaisesti vaikuttavat muutokset koulutuksen järjestäjien toiminnassa, kuten myös lukiolaisten elämässä, jotta rahoitusjärjestelmä vastaisi paremmin sekä pienenevien, että kasvavien opiskelijamäärien koulutuksenjärjestäjien tulevaisuuden tarpeisiin ja haasteisiin.

Lukiokoulutuksen keskimääräiset yksikköhinnat opiskelijaa kohden lasketaan vuosittain yksikköhintojen määräämistä edeltänyttä vuotta edeltäneenä vuonna aiheutuneiden valtakunnallisten kokonaiskustannusten perusteella. Koulutuksen järjestäjäkohtaiset yksikköhinnat lasketaan lukiokoulutuksen keskimääräisen yksikköhinnan pohjalta. Valtio vähentää kuitenkin keskimääräisestä yksikköhinnasta rahoituslain 23 b §:n mukaisen euromäärän, joka on tällä hetkellä 996,13 €/opiskelija eli tänäkin vuonna yli sata miljoonaa euroa. Pro Lukio ry:n vahva kanta on, että koulutuksen järjestämistä ja sivistyksellisiä oikeuksia uhkaava rahoitusleikkaus on poistettava.

4. Englanninkielistä lukiokoulutusta, opiskelijavalintaa ja ylioppilastutkintoa koskevat säädösehdotukset

Yleistä

Pro Lukio ry kannattaa lukiolakiin ja ylioppilastutkintolakiin ehdotettuja muutoksia, jotka mahdollistavat englanninkielisen ylioppilastutkinnon suorittamisen. On tärkeää, että koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus hakea englanninkielisen lukiokoulutuksen järjestämislupaa, jos koulutukselle on todellinen tarve. Järjestämisluvan hakeminen on vapaaehtoista.

Opiskelijavalinnan ongelmakohtat

Pro Lukio ry katsoo, että on hyvä, että englanninkieliseen lukiokoulutukseen jätetään koulutuksen järjestäjälle harkinnanvaraa ja päätösvaltaa opiskelijaksiotossa. Kuitenkin kriteeri "merkittäviä haasteita suoritua opinnoista suomen tai ruotsin kielellä" jättää paljon vastuuta koulutuksen järjestäjälle, mikä ei edistä eri koulutuksenjärjestäjien päätöksenteon yhdenvertaisuutta.

Englanninkieliseen lukiokoulutukseen opiskelijavalinnan kriteerinä ei voi olla ajallinen määre (esimerkiksi kuinka monta vuotta Suomessa on asunut), koska nuorella voi olla merkittäviä haasteita suoritua lukio-opinnoista useiden Suomessa vietettyjen vuosien jälkeenkin. Esitysluonnoksessa todetaan, että kielitaidon arvioimisessa lähtökohtana voisi olla opiskelijan aikaisempi koulutuspolku, mikä on luonteva lähtökohta kielitaidon arvioimiseksi. Kielitaidon arviointi suomen ja englannin kielissä englanninkieliseen lukiokoulutukseen pyrittäessä voisi perustua Eurooppalaiseen viitekehukseen, ja samalla merkittävä haaste olisi yksinkertaisempi arvioida, kun se perustuisi samaan kriteeristöön kaikilla opetuksenjärjestäjillä (esim. alle B2-tason oppijalle akateemiset lukio-opinnot tuovat merkittävän haasteen).

Esitetty muutos lukiolain 21 §:ään, jossa koulutuksen järjestäjä arvioi, onko hakijan kielitaito riittävä opetuskielen mukaiseen opetukseen, jättää huomioimatta S2- ja R2- oppimäärän lukeneet, jotka tulee rinnastaa suomen tai ruotsin kielen ja kirjallisuuden oppimäärän lukeneisiin. Lisäksi S2- ja R2- oppimäärän lukeneet ovat potentiaalinen kohdejoukko, joka voi hakeutua suomen-, ruotsin- tai englanninkieliseen koulutukseen.

Englannin kielen taitotason määrittely ja lisääntyvä ohjauksen tarve

Riittävä englannin kielen taitotaso englanninkieliseen lukiokoulutukseen hakeville on tarpeellista määritellä valtakunnallisesti. Taitotasoarvioinnin voisi perustua esimerkiksi eurooppalaiseen viitekehykseen.

Englanninkielisen koulutuksen tarjoavat koulutuksen järjestäjät tarvitsevat lisäresursseja muun muassa todistusten vastaavuuksien tarkistamiseen, kielitaidon arviointiin sekä hakijoiden neuvontaan ja ohjaukseen. Englanninkieliseen lukiokoulutukseen haetaan myös ulkomailta käsin, mikä lisää neuvonnan ja ohjauksen tarvetta.

Opetussuunnitelma

On hyvä, että englanninkielisen lukion opetussuunnitelman perusteet vastaavat sisällöltään suomen- ja ruotsinkielisiä opetussuunnitelman perusteita. Samoin kuin ruotsin- ja suomenkielisiin opetussuunnitelmiin myös englanninkieliseen opetussuunnitelmaan tulee sisällyttää mahdollisuus paikallisesti päätettäviin asioihin.

Suomen ja ruotsin kielen opiskelu

Englanninkieliseen lukiokoulutukseen tulee sisällyttää suomen tai ruotsin kielen opintoja, mikä tukee kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kuitenkin pakollinen suomi tai ruotsi toisena kielenä -koe nyky muodossa olisi monelle englanninkieliseen lukiokoulutuksen päässeelle mahdoton läpäistä, koska kielitaito ei ehdi kehittyä tarpeeksi S2/R2-kokeen suorittamista varten. Vaihtoehtona olisi suomi tai ruotsi vieraana kielenä -koe (S3- ja R3-koe). Näin taattaisiin suomen tai ruotsin kielen opiskelulle paikka osana englanninkielistä lukiokoulutusta, mikä tarjoaisi realistisen mahdollisuuden suorittaa suomen tai ruotsin koe hyväksytysti.

Englanninkielinen ylioppilastutkinto

Pro Lukio ry katsoo, että perusajatus siitä, että suomen-, ruotsin- ja englanninkieliset ylioppilastutkinnot ovat yhteismitallisia englanninkielisen tutkinnon kanssa on hyvä. Yhteismitallisuus toteutuisi, jos englanninkielisessä ylioppilastutkinnossa olisi tarjolla englannin kieli ja kirjallisuus -koe, joka vastaisi suomen tai ruotsin kielen ja kirjallisuuden ylioppilastutkinnon koetta. Mikäli uutta koetta englannin kieli ja kirjallisuus ei tarjota, nykyinen englannin A-oppimäärään perustuva ylioppilaskoe tulisi muokata englanninkielisemmäksi. Nykyinen A-englannin ylioppilaskoe sisältää runsaasti suomea, eikä se sellaisenaan ole soveltuva englanninkielisen tutkinnon kokeeksi.

Lopuksi

Pro Lukio ry kannattaa ehdotettuja muutoksia englanninkielisen ylioppilastutkinnon ja lukiokoulutuksen osalta, mutta esittää seuraavat parannusehdotukset:

- Selkeämpi ja yhdenmukaisempi kriteeristö oppilaaksiotolle. Esimerkiksi valtakunnallisesti määritelty englannin kielen ja suomen sekä ruotsin kielen taitotaso englanninkieliseen lukiokoulutuksen sisäänoton kriteereiksi.

- Riittävät resurssit koulutuksen järjestäjille.

- Suomen tai ruotsin kielen opintojen realistiset suoritusmahdollisuudet tarjoamalla S3 tai R3.

- Suomen ja ruotsin kanssa yhteismitallinen englannin kielen ja kirjallisuuden koe ylioppilastutkinnossa tai uusittu A-englannin kielen koe.

Näillä muutoksilla varmistetaan englanninkielisen lukiokoulutuksen ja ylioppilastutkinnon laadukas ja yhdenvertainen toteutuminen.

5. Taito- ja taideaineiden ylioppilaskoetta koskevat säädösehdotukset

Pro lukio ry pitää lähtökohtaa varmistaa lukio-opetuksen laaja-alainen yleissivistys vahvistamalla taito- ja taideaineiden oppiaineiden asemaa erittäin tärkeänä ja pitkään tavoiteltuna muutoksena. Erityisesti taito- ja taideaineita vahvistavat muutokset toteuttavat YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaa 29: ”Koulutuksen tulee pyrkiä kehittämään lapsen kasvua täyteen mittaansa. Koulutuksen tulee edistää ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien

kunnioittamista.” Suomi on myös hyväksynyt UNESCO:n linjaukset kulttuuri- ja taidekoulutukselle (Framework for Culture and Arts Education, 2024).
https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/04/WCCAE_UNESCO%20Framework_EN_CLT-EDWCCAE20241.pdf).

Lakiesitys nojaa myös Koulutuspoliittinen selontekoon 2040 (2021), joka ohjaa huomioimaan ”taide-, kulttuuri- ja kulttuuriperintökasvatuksen tarpeet koulutuksen kehittämistoimissa”. Selonteon mukaan ”taito- ja taideaineiden opetus kouluissa turvaa osaltaan lasten ja nuorten kykyjen monipuolisen kehittymisen ja käytön, mikä vahvistaa koulutuksen ja myöhemmin myös työelämän osaamistavoitteita”. (Valtioneuvosto 2021, 51–52).

Hallitusohjelman mukaan lukiodiplomeille luodaan valtakunnallinen kriteeristö ja mahdollistetaan yhden pakollisen ylioppilaskokeen korvaaminen lukiodiplomilla. Yhden viidestä ylioppilaskokeesta voisi jatkossa korvata lukiodiplomilla. Tämä toteutetaan lisäämällä ylioppilastutkintoon mahdollisuus suorittaa taito- ja taideaineen koe.

Lukiodiplomien tarjonnan ja järjestämisen lähtökohdat ovat olennaisilta osiltaan säilyneet pääosin muuttumattomina kuluneen noin kahdenkymmenen vuoden ajan, mikä on mahdollistanut lukiodiplomien käytänteiden vakiintumista ja toisaalta luonut vankan käsityksen kehittämistarpeista. Lakiesityksessä on huomioitu, että nykytilan mukainen lukiodiplomien järjestämisen vapaaehtoisuus asettaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan ja että lukiodiplomien saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää lainsäädännön muutoksia. Lakiesityksen tavoitteena on laajentaa opiskelijoiden mahdollisuuksia osaamisensa osoittamiseen ylioppilastutkinnossa. Ylioppilastutkintoon sisällytettäisiin taito- ja taideaineiden koe, jonka suoritustapaa kehitettäisiin nykyisten lukiodiplomien pohjalta. Huomio on vahvasti nuorten lukiokoulutuksessa, sillä nykytilanteessa taito- ja taideaineiden opinnot ovat vapaaehtoisia niille opiskelijoille, jotka suorittavat lukiokoulutuksen aikuisille tarkoitetun oppimäärän mukaan. Se, miltä osin uudistukset vaikuttaisivat aikuisten lukiokoulutukseen, jää vielä epätarkaksi.

Pro Lukio ry kannattaa yleisesti esitystä taito- ja taideaineiden lukiodiplomien muuttamisesta osaksi ylioppilaskoetta juridisesta, tutkinnon rakenteellisen selkeyden ja hyödynnettävyyden näkökulmista tarkasteltuna. Pro Lukio pitää erittäin tärkeänä tavoitetta siitä, että taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeet laajentavat opiskelijoiden mahdollisuuksia osaamisen osoittamiseen taito- ja taideaineissa.

Taito- ja taideaineiden kokeisiin sisällytettävä näyttö ennen varsinaista koepäivää on välttämätön osa taito- ja taideaineen ylioppilaskoetta. Näyttö ja sen kirjallinen reflektio on osaamisen osoittamisen muoto, jota monien taide- ja kulttuurialojen korkeakouluopinnoissa käytetään aina tohtorin tutkintoon saakka. Taideaineiden ylioppilaskokeen tehtävien tulisikin perustua näyttöön johtaneen prosessin ja kokelaan kehittymisen dokumentointiin, taiteellisen näkemyksen kuvaamiseen, perehtyneisyyden osoittamiseen näyttötyön kontekstualisoinnissa taiteenalan

perinteisiin ja konventioihin sekä näyttötyön merkityksen pohdintaan sen esittämistä ja vastaanottoa analysoimalla.

Maailman terveysjärjestö WHO:n raportti (2019) korostaa taideosallistumisen monikanavaisia vaikutuksia terveyteen. Terveiden kannalta keskeisiä tekijöitä taiteen tekemisessä tai vastaanottamisessa ovat aistien aktivointi, mielikuvituksen käyttö, tunteiden herättäminen, kognitiivinen stimulaatio, sosiaalinen vuorovaikutus, fyysinen toiminta. (Health Evidence Network synthesis report 67 What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review Daisy Fancourt / Saoirse Finn. WHO 2019). Nämä taiteen tekemisen ja vastaanottamisen tekijät tulee säilyttää taito- ja taideaineiden lukio-opetuksen ja ylioppilaskokeen kehittämisessä. Kehitystyö tarvitsee tuekseen oppiainekohtaisten asiantuntijaryhmien hyödyntämistä ja sitouttamista kehitysprosessiin.

Ylioppilastutkintolautakunnan ja opetushallituksen taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeen valmistelussa ja toimeenpanossa sekä taito- ja taideaineiden kehittämisessä on tärkeää varmistaa toimijoiden taiteenalakohtainen substanssiasiantuntijuus, korkea taidepedagoginen tutkimusperustaisuus sekä poikkisektoriaalinen yhteistyö muun muassa taiteen perusopetuksen kehittämisen kanssa (OKM017:00/2024, 1.3.2024-30.6.2025). Keskeisiä kysymyksiä ovat: Miten koulutuksen järjestäjien välistä yhteistyötä paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla voi hyödyntää opetuksen järjestämiseksi taito- ja taideaineiden opiskelun saavutettavuuden parantamiseksi ja tasalaatuisuuden edistämiseksi?

Lakiesityksen kohdassa 11, Suhde muihin esityksiin, tulee huomioida taiteen perusopetusta, vapaata sivistystyötä sekä korkeakouluja koskevien toteutuneiden, käynnissä tai tulossa olevien esitysten suorat ja välilliset vaikutukset esitettyihin muutoksiin sekä näihin koulutusmuotoihin jo kohdistuneiden kehittämistoimien ja leikkausten vaikutukset. Muun muassa kansalais- ja työväenopistoilla elokuun 2021 alusta alkaen ja taiteen perusopetuksen oppilaitoksilla tammikuusta 2023 alkaen on tullut mahdolliseksi tarjota opintopisteopintoja ja raportoida ne Koski-tietovarantoon. Tämä muutos on yksi toimenpiteistä kohti osaamisperusteista järjestelmää, jolla voi nykyistä paremmin tunnustaa ja tunnistaa oppijoiden osaamista ja luoda opetusta resurssiviisaasti usean oppilaitoksen yhteistyönä.

Nykyään koulukohtaisesti valittavien ja lakiesityksessä ylioppilastutkinnon ulkopuolelle jäävien taito- ja taideaineiden kehittäminen kuvataiteen, liikunnan ja musiikin rinnalla kohti ylioppilaskoevastaavuutta on myös mahdollista aikataulussa, jossa taito- ja taideaineiden koetta koskeva muutos ylioppilastutkintolakiin toteutetaan.

6. Tilauskoulutusta koskevat säädösehdotukset

Pro Lukio kannattaa lukiolain 9 §:n muuttamista esitetyn mukaisesti. Esitys selkeyttää koulutuksen järjestäjälle tilauskoulutukseen liittyviä edellytyksiä ja turvaa tilauskoulutukseen osallistuvan oikeuksia ja varoja.

7. Muut kommentit

Ei muuta kommentoitavaa

Taskinen Marika

Pro Lukio ry - Marika Taskinen, Pro Lukio Ry:n toiminnanjohtaja, Tarja Aro-
Kuuskoski, Pro Lukio Ry:n hallituksen puheenjohtaja